

Sebeupálení jako forma radikálního politického protestu ve světě¹

■■■ Petr Blažek

*Nebe bylo dále modré, dále hrála muzika. Pamatuji se na holubice. Všechno se vrátilo do normálního stavu.*²

V roce 2005 publikoval anglický sociolog Michael Biggs přehledovou studii, v níž se zabýval sebeupálením jako radikální formou politického protestu ve světě.³ Pro svůj výzkum stanovil jako historický počátek 11. červen 1963, kdy se na jedné z rušných křižovatek v Saigonu upálil šestašedesátiletý Thich Quang Duc, významný představitel mahajánového buddhismu v Indočíně. Stal se prvním z buddhistických mnichů, kteří tímto šokujícím způsobem protestovali proti autoritativnímu jihovietnamskému režimu. O dva měsíce později následovaly v Saigonu jeho příkladu další osoby, mezi nimi i dvacetiletá mniška. Buddhisté se podle svého výkladu snažili především pohnout srdcem nepřátel, aby je přiměli k dodržování náboženské tolerance. Svůj čin důsledně prezentovali jako altruistickou oběť.⁴

Politicky motivované sebeupálení (*self-immolation*) je možné definovat jako extrémní a radikální formu protestu, kdy jednotlivec úmyslně zabíjí sám sebe (nebo minimálně hazarduje se smrtí) zapálením svého těla pomocí hořlaviny ve jménu kolektivní věci. Nejčastěji se tyto případy objevují v obdobích systémových krizí politických režimů, které mobilizují značnou část společnosti. Na rozdíl od sebevražedného útoku není cílem takto vymezených protestů způsobit někomu dalšímu fyzickou újmu nebo materiální škodu. V tomto kontextu je nejpodobnější radikální formou dlouhodobá protestní hladovka, kterou jako nástroj nenásilného boje zavedli ve dvacátých letech 20. století severoirský nacionalista Terence MacSwiney a vůdce indického hnutí za nezávislost Mahátmá Gándhí.⁵ Podle francouzského badatele Martina Monestiera je možné takové protesty vnímat jako racionální. Jejich účelem je totiž vzbudit vlnu veřejného rozhořčení, vystavit protivníka veřejnému pohoršení, učinit ho spoluodpovědného za životy protestujících a donutit ho k přijetí vznesených požadavků.⁶

Sebeupálení ovšem současně vyvolává ve společnosti také odmítavé reakce, jež většinou souvisejí s náboženskými, kulturními či filozofickými výklady sebevraždy. Poměrně časté jsou rovněž následné imitace této radikální formy politického protestu, mající ve skutečnosti příčinu v psychických či jiných osobních problémech. Těto

skutečnosti využívaly tajné služby autoritativních režimů k diskreditaci svých opo-
nentů, kteří pro svůj protest volili tento šokující čin.⁷

Počet případů

Zásadní je veřejná a mediální rovina těchto případů, které se často z tohoto důvodu odehrávaly na rušných náměstích či symbolických místech. Aktéři těchto protestů proto často zanechávají písemné poselství, kde formulují důvody svého činu. Adre-
sována bývají většinou politickým představitelům nebo široké veřejnosti s cílem její
mobilizace.⁸ Hořící mniši byli na ulicích v Saigonu zachyceni fotoaparáty a kamerami
předem pozvaných západních novinářů. Prostřednictvím médií se buddhisté následně
stali inspirací pro jejich následovníky z jiných kulturních okruhů, přebírajících často
již pouze vnější formu a strategii.⁹

Spojení moderních informačních technologií a snadná dostupnost prostředků po-
třebných k provedení samotného činu vedly k rychlému šíření této drastické formy
protestu.¹⁰ Jestliže během deseti let před rokem 1963 bylo na evropském kontinentu
zaznamenáno jen pět sebevražd upálením,¹¹ za období následujících deseti let stoupl
ve stejném prostoru jejich počet na 117.¹² Podle Michaela Biggse se celkový počet
self-immolations pro období 1963–2002, včetně těch nedokonaných pohyboval někde
v rozmezí 800 až 3000 případů. Ve své studii se ovšem zabýval pouze 533 případy,
které byly průkazně doloženy západními tiskovými agenturami a vybranými velkými
deníky v desítkách různých zemí po celém světě. Jejich počet postupně stoupal, což
souvisí nejen s nápodobou této formy protestu, ale také s prudkým růstem světové
populace. Stoupající tendence odpovídá také nárůstu městské populace, neboť až na
výjimky se případy sebeupálení odehrály ve městech.¹³

Politicky motivované případy sebeupálení byly nejčastěji zaznamenány v asijských
zemích, kde byly silné hinduistické¹⁴ či buddhistické tradice s důrazem na roli oběti¹⁵
a současně zde existovaly vážné náboženské, národnostní či kastovní konflikty. Nej-
více kauz bylo zaznamenáno v Indii, (Jižní) Vietnamu a Jižní Koreji. V posledním
období také vzrostl počet *self-immolations* v Číně, kde se stala zoufalým prostřed-
kem protestu buddhistických mnichů proti okupaci jejich země. V uvedených zemích
se rovněž nejčastěji vyskytovaly vlny několika případů sebeupálení během krátkého
časového období.¹⁶

Tab. č. 1 – Počet sebeupálení v jednotlivých státech (1963–2002)

Stát/Skupina	Počet	% z celkového počtu	Poměr k milionu obyvatel
Indie	255	47,8	1,4
Jižní Vietnam, Vietnam	92	17,3	8,0
Jižní Korea	43	8,1	1,6
USA	29	5,4	0,2
Kurdové mimo Turecko	14	2,6	14,0
Rumunsko	14	2,6	1,2
SSSR, bývalý SSSR ¹⁷	12	2,3	0,1
Čína	9	1,7	0,0

Pákistán	9	1,7	0,3
Francie	5	0,9	0,5
Japonsko	5	0,9	0,1
Litevci	5	0,9	2,2
Československo	4 ¹⁸	0,8	0,5
Východní/Západní Německo	4	0,8	0,1
Turecko	4	0,8	0,2
Bulharsko	3	0,6	0,5
Chile	3	0,6	0,0
Tchaj-wan	3	0,6	0,2
Spojené království (UK)	3	0,6	0,1
Malajsie	2	0,4	0,3
Thajsko	2	2,4	0,2
Ostatní státy	13	2,4	0,0
Celkem	533	100,0	0,3

Zdroj: BIGGS, Michael: *Dying without Killing. Self-Immolations, 1963–2002*

Tab. č. 2 – Vlny zahrnující tři a více případů sebeupálení během deseti dnů (1963–2002)

Počátek vlny	Stát	Motiv	Počet
13. srpen 1963	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	3
21. duben 1965	Vietnam	buddhisté versus vláda	3
11. únor 1965	Indie	Tamilové versus vláda	5
29. květen 1966	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	13
3. říjen 1967	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	3
22. říjen 1967	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	4
16. leden 1969	Československo	okupace a počátek „normalizace“	min. 3
4. červen 1970	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	3
9. květen 1971	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	4
16. srpen 1971	Jižní Vietnam	protest proti volebním podvodům	4
29. květen 1972	SSSR (Litva)	protivládní protesty	3
2. listopad 1975	Jižní Vietnam	buddhisté versus vláda	12
30. září 1978	Pákistán	protivládní protesty	4
18. prosinec 1987	Jižní Korea	protest proti volebním podvodům	3
19. květen 1990	Indie	žádost o stažení rezignace Sonii Gándhiové	7
19. září 1990	Indie	protest proti kastovnímu systému	208 ¹⁹
19. listopad 1990	Indie	protest proti kastovnímu systému	15
29. duben 1991	Jižní Korea	protest proti vládě	9
16. duben 1996	Jižní Korea	protest proti vládě	3
15. únor 1999	Západní Evropa	Kurdové versus Turecko	7
24. březen 2000	Rumunsko	protivládní protesty horníků	10
23. leden 2001	Čína	(údajné) protesty hnutí Falun Gong	7
Celkem			min. 328

Zdroj: BIGGS, Michael: *Dying without Killing. Self-Immolations, 1963–2002*²⁰

Přenosy

V polovině šedesátých let začalo být sebeupálení jako radikální forma politického protestu spojováno s odporem proti účasti americké armády ve vietnamské válce. Výrazně k tomu přispělo několik případů v USA. Tyto kauzy byly sice ve skutečnosti ojedinělé, ale vzhledem k jejich velké medializaci měly značný dopad také v zahraničí.

Jako první se zapálila 16. března 1965 dvaosmdesátiletá mírová aktivistka Alice Herzová v Detroitu. V dopise na rozloučenou přímo odkázala na buddhistické předchůdce. Zemřela v nemocnici deset dnů po svém šokujícím činu.²¹ Větší ohlas měl protest kvakera Normana Morrisona z Baltimoru, který se 2. listopadu 1965 zapálil přímo u budovy Pentagonu. Sebeupálení se odehrálo nedaleko kanceláře ministra obrany USA Roberta McNamary, který byl tehdy přítomen v úřadu. Po jedenatřicetiletém Morrisonovi zůstala manželka a tři malé děti. Před svým činem opakovaně společně diskutovali o případech buddhistických mnichů v Saigonu. Morrisonův protest byl následně oslavován komunistickým režimem ve Vietnamu, který vydal na jeho počest poštovní známku.²² O několik dnů později, 9. listopadu 1965, dvaadvacetiletý katolík Roger Allen Laporte usedl před budovou knihovny Daga Hammarskjölda, jež je součástí areálu OSN v New Yorku, do lotosového sedu a zapálil se. O den později zemřel.²³

Proti americkému vměšování v Indočíně byla namířena také nová vlna *self-immolations* buddhistických mnichů, jež na přelomu května a června 1966 přinesla v jihovietnamském prostředí třináct nových případů. Další kauzy, přímo inspirované buddhistickými mnichy, se ve stejné době objevily rovněž v dalších státech (Srí Lanka, Indie a Jižní Korea). Nová masivní vlna sebeupalování ve vietnamském prostředí nastala v polovině sedmdesátých let po sjednocení země pod komunistickou nadvládou. Dne 2. listopadu 1975 se v jedné z tamních pagod hromadně zapálilo dvanáct buddhistických mnichů a mnišek na protest proti náboženskému útlaču. O této kauze se ovšem psalo v západním tisku ve srovnání s předchozími protiamerickými kauzami poměrně málo.²⁴

Od roku 1968 se navíc objevily případy sebeupálení přímo v zemích někdejšího sovětského bloku.²⁵ Také zde byla zjevná inspirace příkladem buddhistických mnichů, jejichž činy byly komunistickou propagandou často připomínány a vykreslovány jako protesty proti americkému imperialismu. Protestující v komunistických zemích stejně jako buddhisté v Jižním Vietnamu většinou chtěli šokujícím způsobem otrástit společnost a vyvolat širší odpor proti autoritativním režimům, které považovali za okupační. Jejich strategie, motivy i očekávání byly ovšem často velmi odlišné, stejně jako ohlasy a dopady jejich činů.

Jako první známá osoba ve východním bloku se 8. září 1968 zapálil polský úředník Ryszard Siwiec, který protestoval proti srpnové invazi pěti států Varšavské smlouvy do Československa. Jeho čin však nevyvolal předpokládanou odezvu a i díky snaze tajné policie o jeho utajení zapadl. Naopak zcela mimořádný ohlas doma i ve světě měl Palachův čin, o kterém dokonce referovala i komunistická média ve východním bloku. Jeho čin se stal ve východním bloku zakladatelským. Podle jeho vzoru se v následujících měsících zapálila řada osob (mezi nimi Jan Zajíc a Evžen Plocek), některé také v zahraničí (například maďarský mladík Sándor Bauer či dvacetiletý židovský student

Tab. č. 3 – Vybrané případy politického sebeupálení v sovětském bloku (1968–1989)

Datum	Jméno a příjmení	Nar.	Národnost	Místo protestu	Stát
8. 9. 1968	Ryszard Siwiec	1909	polská	Varšava	PLR
5. 11. 1968	Vasyl Makuch	1927	ukrajinská	Kyjev	SSSR
16. 1. 1969	Jan Palach	1948	česká	Praha	ČSSR
20. 1. 1969	Sándor Bauer	1952	maďarská	Budapešť	MLR
25. 2. 1969	Jan Zajíc	1950	česká	Praha	ČSSR
9. 4. 1969	Evžen Plocek	1929	česká	Jihlava	ČSSR
13. 4. 1969	Ilja Rips	1948	lotyšský Žid	Riga	SSSR
13. 2. 1970	Márton Moyses	1941	maďarská	Brašov	RSR
14. 5. 1972	Romas Kalanta	1953	litevská	Kaunas	SSSR
30. 9. 1972	Józef Dolak	1945	polská	Vratislav	PLR
18. 8. 1976	Oskar Brüsewitz	1929	německá	Zeitz	NDR
21. 1. 1978	Oleksa Hirnyk	1912	ukrajinská	Kaniv	SSSR
23. 6. 1978	Musa Mamut	1931	krymský Tatar	(Besh-Terek)	
				Donske	SSSR
17. 9. 1978	Rolf Günter	1947	německá	Falkenstein	NDR
21. 3. 1980	Walenty Badylak	1904	polská	Krakov	PLR
2. 3. 1989	Liviu Babeș	1942	rumunská	Polana Brašov	RSR

Zdroj: KAMIŇSKI, Łukasz: *První živá pochodeň ve východním bloku. Ryszard Siwiec (1909–1968)*
a BLAŽEK, Petr: *Ryszard Siwiec (1909–1968)*

z Lotyšska Ilja Rips). Pouliční nepokoje a vlnu dalších případů vyvolalo sebeupálení devatenáctiletého dělníka Romase Kalanty 14. května 1972, který se v Kaunasu upálil na protest proti okupaci Litvy. Velký ohlas ve východoněmecké společnosti získal případ evangelického duchovního Oskara Brüsewitz, jenž se 18. srpna 1976 zapálil na protest proti utlačování křesťanů v NDR a proti kolaboraci vedení církve se státem. Dne 23. června 1978 ukončil stejným způsobem svůj život rolník Musa Mamut na protest proti nové deportaci krymských Tatarů z jejich vlasti.

Jiné živé pochodně v sovětském bloku získaly již pouze malý ohlas ve společnosti či dokonce zůstaly zcela bez odezvy. Jednalo se většinou o osamělé činy jednotlivců, které se úřady často snažily utajit či vykreslit jako údajné činy psychopatů. O některých se širší veřejnost dokonce dozvěděla teprve po pádu komunistických režimů. Jejich tragické činy nyní připomínají pomníky či pamětní desky. Přestože někteří protestující byli po pádu komunistických režimů posmrtně poctěni vysokými státními vyznamenáními, nejsou jejich činy přijímány všemi krajany takto jednoznačně.²⁶

Nové vlny

Nejvíce případů *self-immolations* během deseti dnů v jedné zemi bylo zaznamenáno v roce 1990. Odehrály se v Indii, kde tehdy vypukly masivní protesty poté, co centrální

ní vláda zahájila program zvyšování počtu rezervovaných míst na vysokých školách pro studenty a zaměstnance z nižších kast. Snaha o pozitivní diskriminaci přinesla masivní pouliční protesty studentů. Podle výzkumu Michaela Biggse se jen v září 1990 zapálilo postupně více než 200 osob, z nichž řada zemřela. Další vlna těchto případů vypukla již o několik týdnů později.²⁷ Druhý konflikt, jehož výsledkem byly v posledních desetiletích případy politicky motivovaného sebeupálení v Indii, souvisel s jazykovými spory. Již v roce 1964 se upálil první Tamil na protest proti zásahům v hindštině. O rok později zvolila stejnou formu protestu pětice Tamilů, další tři se otrávil.²⁸ Třetí konflikt, jehož výsledkem byly nové případy sebeupálení, souvisí se separatistickými tendencemi ve starobylém regionu Telangana. Dne 20. února 2010 se zapálil devatenáctiletý student Siripur Yadaiah, který na následky popálenin zemřel v nemocnici. Jeho příkladu následovalo v dalších dvou letech minimálně deset osob.²⁹

V poměru na počet obyvatel bylo nejvíce případů zaznamenáno mezi Kurdy žijícími mimo turecké území. Vlna těchto případů se v únoru 1999 objevila v západoevropských státech jako reakce na zatčení tehdejšího předsedy Kurdské strany pracujících Abdullaha Öcalana, který však tuto formu protestu odmítl. Jeho bratr Osman reagoval obdobně a vyzval své krajany, aby místo sebe zapalovali nepřátele. Vedle několika vietnamských případů se jednalo o ojedinělý koordinovaný skupinový akt.³⁰

Ačkoliv většina případů sebeupálení neměla významnější dopad, několik z nich se hrálo zásadní roli a významně ovlivnilo politickou situaci v zemi, kde se odehrály. Současné sehrály také zakladatelskou roli a inspirovaly ke stejným činům řadu následovníků. Patří mezi ně případ tuniského pouličního obchodníka Mohameda Bouazizih, který se 17. prosince 2010 zapálil ve městě Sidi Bouzid na protest proti konfiskaci svého pojízdného stánku místními úřady. Zoufalý osobní čin překvapivě vyvolal masové pouliční protesty, které vedly po několika týdnech k odstoupení autoritářského prezidenta Ben Aliho. Sedmadvacetiletý mladík, který 4. ledna 2011 zemřel na následky rozsáhlých popálenin, se stal symbolem „arabského jara“. Jeho následovníci se postupně objevili v dalších arabských zemích, kde rovněž vypukly masové protestní demonstrace.³¹

Poslední velká vlna se objevila v Tibetu, který je již několik desetiletí okupován Čínou.³² V březnu 2008 čínské bezpečnostní jednotky brutálně potlačily masové pouliční protesty, kterých se účastnili především mladí Tibeťané. Při příležitosti třetího výročí těchto událostí se 16. března 2011 zapálil jedenadvacetiletý mnich Lozang Phünchog v klášteře Kirti v provincii S'-čchuan. Reakce čínských úřadů byla razantní, armáda obsadila celou oblast a policie zatkla několik mnichů, kteří byli následně odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody za svůj údajný podíl na Phünchogově smrti. Výsledkem byla další radikalizace protestů. V následujících měsících se podle údajů tibetského exilu zapálilo více než třicet dalších mnichů a mnišek, z nichž většina zemřela.³³ Čína v březnu 2012 obvinila z podněcování těchto případů dalajlamu, který obvinění odmítl. Ve svém projevu tibetský duchovní vůdce ocenil sice odvalu svých krajanů, kteří se tímto způsobem obětovali, ale zároveň zdůraznil, že nikoho k tomuto kroku nevyzval, neboť vedle jiného vedou tyto činy k dalšímu prohlubování útisku.³⁴

Ve skutečnosti bylo čínské komunistické vedení vlnou sebeupalování v Tibetu konfrontováno s nečekanými důsledky své vlastní propagandy, která od šedesátých let využívala případy *self-immolations* ve Vietnamu k protiamerické propagandě. Obdobně jako v případě Jana Palacha, který po svém činu v nemocnici opakovaně odkazoval na příklad buddhistických mnichů v Saigonu, nakonec přinesla nečekané výsledky.

Závěrem

Politicky motivované sebeupálení se od roku 1963 postupně stalo jednou z rozšířených forem radikálního protestu. Významnou zakladatelskou roli v jejím prosazení sehráli vietnamští buddhističtí mniši. Informace o jejich kauzách se díky moderním komunikačním technologiím velmi rychle rozšířily a staly se proslulými. Následně na ně různým způsobem – byť často jen převzatou formou a obecnou strategií – odkazovaly další „živé pochodně“, jak se často sami aktéři sebeupálení označovali. Počet těchto kauz ve světě je možné na základě výzkumu anglického sociologa Michaela Biggse odhadnout na několik tisíc. Většinou se jednalo o činy jednotlivců, kteří nebyli do svého protestu známými představiteli místních komunit.

Případy *self-immolations* se odehrávaly v různých kulturních okruzích a politických režimech. Podobně pestré jsou také motivy jejich aktérů – nejčastěji se jedná o snahu prosadit kolektivní politické požadavky. Většina činů se také odehrávala jako radikální reakce na předchozí systémové krize politických režimů, spojené například s masivním represivním zásahem proti pouličním demonstrantům, vojenskou okupací zahraničními jednotkami či zcela zásadní legislativní aktivitou centrální vlády. Často se nejednalo o důsledek impulzivního či zkratového jednání, ale naopak vlastnímu provedení předcházela delší příprava a pečlivá volba strategie při oslovování veřejnosti. Ve výjimečných případech – jako tomu bylo opakovaně mezi vietnamskými buddhistickými mnichy – byla dokonce *self-immolation* schválena představiteli komunity, v jejímž jménu byla provedena.

Případy sebeupálení vyvolávají vzhledem k šokující formě a zásadním dopadům pro jejich aktéry často bouřlivé diskuse o smyslu takto radikálního politického protestu. Ve srovnání s hladovkami totiž přežívá *self-immolation* (ponecháme-li stranou imitace, které ve skutečnosti neměly politické motivy) pouze menší počet protestujících (okolo třiceti procent), z nichž si ovšem řada odnáší výrazné zdravotní následky.

Největší počet politicky motivovaných případů sebeupálení se podle výzkumu anglického sociologa Michaela Biggse odehrál v asijských státech s převažující buddhistickou a hinduistickou religiozitou. Mimořádný ohlas měl vedle hořících buddhistických mnichů v Saigonu také čin vysokoškolského studenta Jana Palacha, na který odkazovala řada jeho následovníků nejen v Československu, ale i v zahraničí. V posledních letech se případy *self-immolations* nejčastěji objevovaly v některých arabských zemích, Tibetu a Indii.

■ ■ ■ Poznámky

- 1 Studie vychází z textů, které autor připravil v roce 2011 pro internetovou stránku www.janpalach.com.
- 2 Vzpomínka Grażyny Niezgodové, očitě svědkyně sebeupálení Ryszarda Siwiece. Blíže BLAŽEK, Petr: *Ryszard Siwiec (1909–1968)*. IPN, Warszawa 2010.
- 3 BIGGS, Michael: Dying without Killing. Self-Immolations, 1963–2002. In: GAMBETTA, Diego (ed.): *Making Sense of Suicide Missions*. Oxford University Press, Oxford 2005, s. 173–208.
- 4 Tímto výkladem se jejich odchody ze života přibližují alespoň formálně jednomu z typů suicidálního jednání, jak ho v roce 1897 popsal ve svém klasickém díle o sebevraždě francouzský sociolog Émile Durkheim. Vymezil čtyři její základní typy: egoistickou, altruistickou, anomickou a fatalistickou. Altruistická sebevražda je podle jeho výkladu typická pro archaické společnosti. Jako příklad uváděl sebevraždy konané v důsledku tradice, například sebeupálení žen po smrti jejich manželů, sebevraždy otroků po smrti jejich pána či sebevraždy nemocných a starců. Srov. ŠRAJER, Jindřich: *Suicidum, sebeobětování nebo mučednictví?* Triton, Praha – Kroměříž 2009, s. 38–39.
- 5 Srov. BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 174.
- 6 Srov. MONESTIER, Martin: *Dějiny sebevražd. Dějiny, techniky a zvláštnosti dobrovolné smrti*. Dybbuk, Praha 2003.
- 7 Srov. KAMIŃSKI, Łukasz: První živá pochodeň ve východním bloku. Ryszard Siwiec (1909–1968). In: BLAŽEK, Petr – EICHLER, Patrik – JAREŠ, Jakub a kol.: *Jan Palach '69*. FF UK – ÚSTR – Togga, Praha 2009, s. 115–127.
- 8 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 174.
- 9 K mediálním ohlasům na případy sebeupálení buddhistických mnichů v západním světě blíže BLAIR, Anne: The Buddhist Crisis in South Vietnam and the American Press. *Melbourne Historical Journal*, Vol. 20, 1990, s. 27–43.
- 10 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 182–183.
- 11 V půlstoletí před rokem 1963 přinesly deníky *The New York Times* a *The Times* informace pouze o dvaceti případech sebeupálení. BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 187.
- 12 Srov. MONESTIER, Martin: *Dějiny sebevražd*.
- 13 Pro období let 1963–1976 využil Michael Biggs deníky *New York Times* a *The Times*, dále zprávy tiskových agentur Associated Press (AP), United Press International (UPI) a Agence France Presse (AFP). Prostudoval také indické deníky vycházející v angličtině *The Times of India* a *Hind*. Upozornil, že se zejména v případech autoritativních režimů potýkal s cenzurou. Blíže BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 177–179.
- 14 V hinduistické tradici byla starobylá tradice sebeupalování žen po smrti jejich manželů. Praktikování *Satí*, jak se tento rituál nazývá, bylo britskou koloniální správou zakázáno teprve v roce 1829. Blíže HAWLEY, John Stratton (ed.): *Sati. The Blessing and the Curse. The Burning of Wives in India*. Oxford University Press, New York 1994.
- 15 Právě v buddhistické tradici hledají někteří autoři vysvětlení, proč Thich Quang Duc zvolil v roce 1963 pro svůj protest formu sebeupálení. Jako forma krajní askeze jsou první případy sebeupálení buddhistických mnichů v Číně popsány již v pátém století v životopisných textech. Blíže BENN, James Alexander: Burning for the Buddha: Self-immolation in Chinese Buddhism. In: *Kuroda Institute Studies in East Asian Buddhism*, No 19. University of Hawai'i Press, Honolulu 2007. Sebeupálení je jako radikální forma náboženské askeze doloženo také v ruském prostředí mezi starověrci. Srov. PULKIN, Maksim Viktorovič: Dělo o samosožžení staroobrjadcev. Mart-maj 1784 g. In: *Istoričeskij archiv*, 2007, No. 2, s. 205–210.
- 16 Srov. tabulky č. 1 a 2.
- 17 V původní tabulce, kterou sestavil Michael Biggs, je uvedeno, že se jedná o „příklad Litvy“. Ve skutečnosti je doloženo v Sovětském svazu více případů politického sebeupálení.

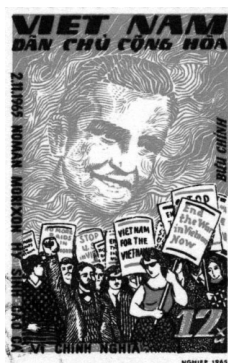
- KAMIŃSKI, Łukasz: *První živá pochodeň ve východním bloku. Ryszard Siwiec (1909–1968)*, s. 115–127.
- 18 Michael Biggs sem zahrnul čtyři případy z roku 1969: Jana Palacha, Jana Zajíce, Evžena Pločka a doposud velmi málo prozkoumaný případ Slováka Michala Leučíka, který se 11. dubna 1969 zapálil v Košicích. Ve skutečnosti bylo případů politického sebeupálení v bývalém Československu více. Podle dobové zprávy Veřejné bezpečnosti bylo jen na území Čech, Moravy a Slezska od 16. do 31. ledna 1969 zaznamenáno 10 případů sebeupálení, z toho dva (Jan Palach a Josef Hlavatý) skončily smrtí. Podle studie Milana Černého, který v roce 1969 analyzoval údaje získané také od Veřejné bezpečnosti, se od ledna do dubna 1969 uskutečnilo v Československu celkem 29 pokusů o sebeupálení, z nichž pouze u tří osob (Jan Palach, Jan Zajíc a Evžen Ploček) měly *nepochybně altruistický charakter, v daném případě byly motivovány politicky*. Psychiatr Černý dále uvádí, že se u nich nevyskytovala drogová či alkoholová závislost, nebyli duševně nemocní a neměli ani výraznější poruchy osobnosti. Podle archivních pramenů je ovšem možné takto charakterizovat i některé další případy. Srov. ČERNÝ, Milan: *Živé pochodně v roce 1969. Česká a slovenská psychiatrie*, 2003, roč. 99, č. 7, s. 360–365.
- 19 Zahrnuty jsou i dva případy protestů proti těmto protestům a jeden případ protestu hinduisty proti muslimům.
- 20 Upraveno a doplněno Československo 1969 a závorka u Číny 2001. Další vlny sebeupalování následovaly na přelomu let 2010/2011 v Tunisku a Egyptě a také v letech 2011 a 2012 v Tibetu a Indii. Srov. seznam případů *self-immolations*, který je doplňován na anglické verzi Wikipedie: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_self-immolations#cite_note-113 (citováno k 3. 5. 2012).
- 21 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 185–186.
- 22 Bliže k Morrisonovu protestu a osudu jeho rodiny WELSH, Anne Morrison – HOLLYDAY, Joyce: *Held in the Light. Norman Morrison's Sacrifice for the Peace and His Family's Journey of Healing*. Orbis Books, Maryknoll 2008.
- 23 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 186.
- 24 Srov. tamtéž, s. 206.
- 25 Srov. tabulku č. 3.
- 26 Srov. KAMIŃSKI, Łukasz: *První živá pochodeň ve východním bloku. Ryszard Siwiec (1909–1968)*, s. 115–127.
- 27 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 185–186.
- 28 Tamtéž, s. 186.
- 29 PRADESH, Andhra: Another suicide for Telangana. *Indian Express*, 30. 3. 2012.
- 30 BIGGS, Michael: *Dying without Killing*, s. 200.
- 31 Tunisia one year on: New trend of self-immolations, 12 January 2012. Viz <http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-16526462> (citováno k 14. 5. 2012).
- 32 Tyto případy sebeupálení nebyly první, které se v komunistické Číně objevily. Podle zprávy publikované na počátku padesátých let v Hongkongu se měl v roce 1948 upálit na protest proti potlačování buddhismu v Číně nejmenovaný mnich. Jiným případem, který bývá ovšem často zpochybňován, bylo údajné sebeupálení pětice stoupenců potlačovaného náboženského hnutí Falung Gong na náměstí Nebeského míru v Pekingu 23. ledna 2001. Podle oficiálních čínských zdrojů zemřely na následky popálenin dvě osoby. Vedení náboženského hnutí ovšem označilo tuto událost za policejní provokaci. Také pátrání západních novinářů přineslo pochybnosti o autenticitě těchto projevů.
- 33 Dne 26. března 2012 se objevil také případ sebeupálení mezi tibetskými exulanty, když se v Novém Dillí zapálil sedmadvacetiletý Jamphel Yeshe na demonstraci proti návštěvě čínského prezidenta v Indii. Na následky svého protestu zemřel v nemocnici. Informace k jednotlivým případům jsou dostupné na webové stránce jedné z mezinárodních nevládních organizací, kritizujících čínskou okupaci Tibetu: <http://www.savetibet.org/resource-center/maps-data-fact-sheets/self-immolation-fact-sheet> (citováno k 14. 5. 2012).
- 34 Čína obvinila dalajlamu z šíření nacistické rasové politiky. *ČTK*, 24. 3. 2012.

■ ■ ■ Přílohy

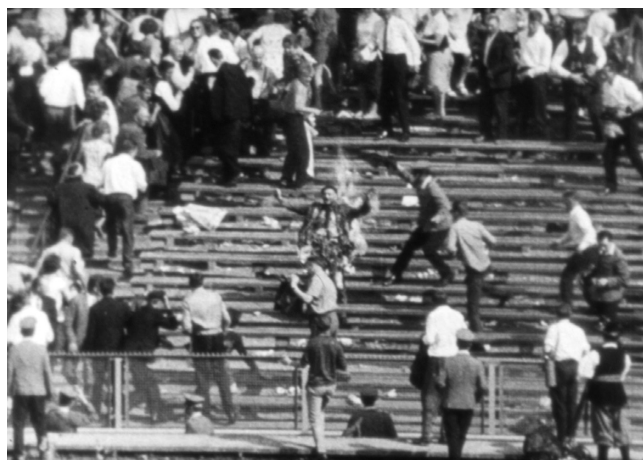

Sebeupálení Thich Quang Duca 11. června 1963 v Saigonu

Zdroj: ČTK

Známku na počest Normana Morrisona vydal komunistický režim ve Vietnamu
Zdroj: www.horseshoesandhandgrenades.ca

První známý případ *self-immolation* v sovětském bloku se odehrál ve Varšavě, kde se 8. září 1968 zapálil na protest proti účasti polských jednotek na okupaci Československa Ryszard Siwiec
Zdroj: IPN

Jan Palach se zapálil 16. ledna 1969 na Václavském náměstí. Dole Palachova fotografie pořízená po jeho smrti 19. ledna 1969.
Zdroj: ABS

Samizdatová známka byla v lednu 1989 vytištěna v Gdaňsku
Zdroj: archiv Petra Blažka

Leila ALLAGUI

Imp. Poste Tunis 2011

Tuniská poštovní známka vydaná na počest Mohameda Bouaziziho, který se 17. prosince 2010 zapálil v Sidi Bouzid na protest proti korupci úředníků
Zdroj: archiv Petra Blažka

Dne 26. března 2012 se v Novém Dillí zapálil na protest proti návštěvě čínského prezidenta v Indii sedmadvacetiletý Jamphel Yeshi
Zdroj: ČTK